

การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียน โดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา

THE SYNTHESIS OF TEACHER AND STUDENT DEVELOPMENT APPROACHES EMPLOYING EDUCATIONAL RESEARCH NETWORK

สมบัติ นพรัก¹, เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย², จิติมา วรณศรี³
Sombat Nopparak, Teamjan Panichparinchai, Jitima Wannasri

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยเครือข่ายวิจัยการศึกษา การดำเนินการในครั้งนี้มีผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และครูผู้สอน 9 คน จากโรงเรียน 3 แห่งในจังหวัดพิษณุโลก การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการสร้างเครือข่ายวิจัยการศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การนิเทศติดตามการดำเนินการวิจัยของโรงเรียนเครือข่าย ขั้นตอนที่ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของครูนักวิจัย ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลก่อนและหลังการดำเนินการวิจัยด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญและมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาครู ประกอบด้วย กระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ สร้างความเข้าใจ นิเทศติดตาม และจัดเวทีสะท้อนผลการเรียนรู้ของครู
2. ครูนักวิจัยต้องมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและมีเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนโดย กระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนพัฒนานักเรียน ดำเนินการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และรายงานผลการพัฒนานักเรียน
3. สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นเครือข่ายวิจัยการศึกษามีหน้าที่ 4 ประการ ได้แก่ เป็นผู้ประสาน ให้คำแนะนำ นิเทศติดตาม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับครูนักวิจัย

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียน, เครือข่ายวิจัยการศึกษา

Abstract

The purposes of this research was to synthesize approaches to teacher and student development employing educational research network. The research participants involved in the study were three administrators and nine teachers from three public schools in Phitsanulok province. The research was conducted in 4 steps: (1) preparing to formulate the network (2) supervising and following up teacher and student development (3) knowledge sharing from research practices among the researchers and school researchers (4) synthesizing the administrators' approach to teacher

¹ นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การบริหารและการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

² รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชายุทธศาสตร์การบริหารและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

³ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชายุทธศาสตร์การบริหารและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

development and teachers' approach to student development. Questionnaires were used for collection data before and after research operation, and the data manipulated through content analysis. The research findings were as follows:

1) The school administrators has to underline the importance and set definite goals to teacher development, employing the three-step process : making understanding, supervising, and organizing a forum for reflection of teachers' learning.

2) The research teacher has to be committed to self-development and obligated to the goal to student development, employing the four-step: planning to develop students, teaching and learning, evaluating, and reporting the result of student development.

3) The institute of higher education, a partnership of research network, perform 4 functions to support teachers' and students' development: cooperating, suggesting, supervising, and holding a forum for knowledge sharing from research experience among research teachers.

Key words : approach to teacher and student development, educational research network

ความเป็นมาและความสำคัญ

เป้าหมายของการจัดการศึกษาคือคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษาจึงมีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถด้านการคิด และมีคุณธรรมจริยธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญโดยตรงในการพัฒนาผู้เรียนก็คือ ครู ซึ่งเป็นผู้ออกแบบและจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมาย

การจัดการเรียนรู้หลังการปฏิรูปการศึกษาและตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา และพัฒนา การคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ มุ่งพัฒนาความสามารถจัดการทางอารมณ์โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งทั้งทางความคิด การกระทำของบุคคลได้อย่างเหมาะสม (กองวิจัยทางการศึกษา, 2545: 5) ดังนั้นบทบาทของครูผู้สอนจึงเปลี่ยนแปลงจากผู้ชี้้นำ ถ่ายทอดความรู้ มาเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์

ความรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในแต่ละช่วงชั้นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงควรนำรูปแบบวิธีการสอนที่หลากหลายมาใช้ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้จากธรรมชาติ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การฝึกกระบวนการคิด และการเรียนรู้แบบบูรณาการ ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์และด้านสังคม แต่จากสรุปผลการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) พบว่าด้านคุณภาพผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ในวิชาหลัก ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 เช่นเดียวกับผลการสอบ O - NET ของนักเรียนโดยสถาบันการทดสอบแห่งชาติ พบว่าคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนในวิชาหลักทั้งคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ไม่ถึงร้อยละ 50 ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาด้านคุณภาพของนักเรียนและนับเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติ ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันพิจารณาแนวทางแก้ไข และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหานี้ร่วมกันทั้งระบบ

การวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การปฏิรูปการศึกษามุ่งสู่เป้าหมาย โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย เนื่องจากการวิจัยเป็นกระบวนการค้นหาคำตอบที่เป็นระบบเชื่อถือได้ ซึ่งผู้บริหารและครูสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ในสถานศึกษา ครูสามารถใช้กระบวนการวิจัยควบคู่ไปกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน กระบวนการวิจัยจะช่วยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผูกกระบวนการคิด การจัดการ การวิเคราะห์หาคำตอบ รวมทั้งการมีเหตุผลอธิบายถึงข้อค้นพบ กระบวนการวิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งการพัฒนาตนเองของครูให้มีทักษะกระบวนการวิจัยและพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการวิจัยของคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาการศึกษาในด้านการผลิตงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้จากกระบวนการวิจัย โดยร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาในการผลิตงานวิจัยที่มีคุณภาพ 2 ประเภท คือ การผลิตงานวิจัยที่เป็นผลงานของสถาบัน อุดมศึกษา และการผลิตงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน โดยมีกลยุทธ์การวิจัยในด้านนี้ที่สำคัญกลยุทธ์หนึ่งคือการสร้างระบบพี่เลี้ยงนักวิจัยการศึกษาในเครือข่ายวิจัยการศึกษา (คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาการศึกษา, 2553. หน้า 28,34)

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นเครือข่ายวิจัยการศึกษาหนึ่งในสิบสองเครือข่ายของสภาวิจัยแห่งชาติ มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง จึงได้จัดทำโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา : ภาคเหนือตอนล่าง เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน และแนวทางพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา
2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา
3. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยเครือข่ายวิจัยการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการสร้างเครือข่ายวิจัยการศึกษา

การดำเนินการในขั้นตอนนี้คณะนักวิจัยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรได้คัดเลือกโรงเรียนที่มีความพร้อมและสมัครใจเข้าร่วมโครงการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ร่วมวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มผู้ร่วมวิจัยจำนวนรวมทั้งหมด 15 คน ประกอบด้วย 1) คณาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 3 คน 2) ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 คน จาก 3 โรงเรียน 3) ครูผู้สอน จำนวน 9 คน จาก 3 โรงเรียนๆ ละ 3 คน

การเตรียมการสร้างเครือข่ายวิจัยการศึกษาได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชุมคณะนักวิจัยเพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวทางดำเนินการสร้างเครือข่าย และขั้นตอนการพัฒนาครูนักวิจัยในโรงเรียนเครือข่าย
2. คัดเลือกโรงเรียนเครือข่ายวิจัยการศึกษา โดยพิจารณาจากความพร้อมและสมัครใจ จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนจ่านกร้อง โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษาศาสตร์ และโรงเรียนวัดคู้วารี (อำพันอุปถัมภ์)
3. จัดประชุมผู้ร่วมวิจัย ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยการศึกษา รวมทั้งกำหนดปฏิทิน

การดำเนินงานของโครงการวิจัยครั้งนี้ร่วมกัน ซึ่งมีกิจกรรมในการประชุมครั้งนี้ ได้แก่

3.1 ผู้บริหารและครูตอบแบบสอบถามก่อนการดำเนินการโครงการวิจัย

3.2 คณะนักวิจัยได้ให้ความรู้ คำแนะนำเกี่ยวกับการกระบวนการวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3 แบ่งกลุ่มผู้บริหารและครูแต่ละโรงเรียนเพื่อปรึกษาหารือกำหนดแนวทางการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาครูและนักเรียนของแต่ละโรงเรียน

3.4 ผู้บริหารและครูแต่ละโรงเรียนนำเสนอแนวทางการพัฒนาครู และแนวทางพัฒนานักเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนเครือข่าย

4. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักจิตตปัญญาศึกษา เพื่อให้ความรู้และแนวทางแก่โรงเรียนเครือข่ายวิจัยในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ขั้นตอนที่ 2 การนิเทศติดตามการดำเนินการวิจัยของโรงเรียนเครือข่าย

การดำเนินการขั้นตอนนี้คณะนักวิจัยของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรได้ออกเยี่ยมโรงเรียนเครือข่ายเพื่อติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนเครือข่าย ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนเครือข่ายดำเนินการเพื่อพัฒนาครู และสนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งอำนวยความสะดวกในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้นักเรียน และครูผู้ร่วมวิจัยแต่ละแห่งได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนตามที่ได้กำหนดแนวทางไว้

2. คณะนักวิจัยออกนิเทศติดตามการดำเนินงานวิจัยของผู้บริหารและครูนักวิจัยของโรงเรียนเครือข่ายทั้ง 3 แห่ง เพื่อติดตามให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวทาง

จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะนักวิจัย ผู้บริหารโรงเรียนและครูนักวิจัยในโรงเรียน

3. ผู้บริหารโรงเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาครู และครูนักวิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนจนครบกำหนดเวลาที่วางแผนไว้

4. ผู้บริหารโรงเรียนและครูนักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัยและครูนักวิจัย

การดำเนินการในขั้นตอนนี้ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยจากโรงเรียนเครือข่ายทุกแห่ง ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาครู และแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนระหว่างโรงเรียน เพื่อเป็นการขยายหรือต่อยอดแนวคิดในการพัฒนาครูและพัฒนานักเรียนด้วยกระบวนการวิจัย ดังนี้

ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประกอบด้วย 1) คณะนักวิจัยจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 3 คน 2) ผู้บริหารโรงเรียน และครูที่ร่วมวิจัย จำนวน 12 คน 3) รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 4) นิติระดับปริญญาโท จำนวน 6 คน

การดำเนินการ มีดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน และครูนักวิจัยแต่ละโรงเรียนนำเสนอวิธีการจัดกิจกรรมพัฒนาครู และวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารโรงเรียน ครูนักวิจัย และคณะนักวิจัยในมหาวิทยาลัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

2. หลังจากการนำเสนอผลการดำเนินการวิจัยของโรงเรียนเครือข่ายเพื่อพัฒนาครู และพัฒนานักเรียนของแต่ละโรงเรียนแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนและครูนักวิจัยแต่ละคนได้สะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้

ความคิดเห็นหรือความรู้สึกจากการร่วมเป็นเครือข่ายวิจัย และการร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3. ประเมินผลหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน โดยให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูนักวิจัยตอบแบบสอบถามหลังการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนของโรงเรียนเครือข่าย

การดำเนินงานขั้นตอนเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน และครูนักวิจัยของโรงเรียนเครือข่ายแต่ละแห่ง สรุปผลการดำเนินงาน และเขียนรายงานวิจัย

2. คณะนักวิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครู และแนวทางการพัฒนานักเรียนจากผลการวิจัยของผู้บริหารและครูนักวิจัยของโรงเรียนเครือข่าย

3. คณะนักวิจัยจัดทำรายงานผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบสอบถาม 4 ฉบับ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามก่อนดำเนินกิจกรรม เรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

2. แบบสอบถามก่อนดำเนินกิจกรรม เรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

3. แบบสอบถามหลังดำเนินกิจกรรม เรื่องการศึกษาผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาครูและนักเรียนในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

4. แบบสอบถามหลังดำเนินกิจกรรม เรื่องการศึกษาผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาครูและนักเรียนในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

การรวบรวมข้อมูล

1. ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ก่อนดำเนินการวิจัยจากผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ร่วมวิจัย จำนวน 12 คน

2. ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม หลังดำเนินการวิจัย จากผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ร่วมวิจัย จำนวน 12 คน

3. วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผล รายงานวิจัยของผู้บริหารและครูจากโรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนจากแบบสอบถามทั้ง 4 ฉบับ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

2. วิเคราะห์ สังเคราะห์รายงานการวิจัยของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วจัดทำรายงานสรุปผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาครูและแนวทางการพัฒนานักเรียน ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาครู และแนวทางการพัฒนานักเรียนของโรงเรียนเครือข่าย ปรากฏผลดังนี้

1.1 แนวทางการพัฒนาครู การพัฒนาครูซึ่งดำเนินการโดยคณะศึกษาศาสตร์และผู้บริหารโรงเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1.1 การพัฒนาครูโดยคณะศึกษาศาสตร์ 1) จัดกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการ “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา” เพื่อ

เป็นแนวทางการออกแบบการจัดกิจกรรมพัฒนา
นักเรียนให้แก่ครูที่ร่วมวิจัย 2) การให้คำแนะนำ
ช่วยเหลือครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
และการวิจัยโดยการออกนิเทศเยี่ยมเยียน เสริมพลัง
แก่ครูนักวิจัยในโรงเรียนเครือข่าย 3) สร้างโอกาส
เพิ่มพูนต่อยอดความคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา
ผู้เรียน โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ณ คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรให้ผู้บริหาร
โรงเรียนและครูนักวิจัยจากโรงเรียนเครือข่ายได้
เรียนรู้แนวทางการพัฒนานักเรียนร่วมกัน

1.1.2 การพัฒนาครูโดยผู้บริหาร
โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนเครือข่ายแต่ละแห่งมีแนว
ทางการพัฒนาครู ดังนี้ 1) โรงเรียนจ่านกร้องเป็น
โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาได้พัฒนาครูโดยต่อ
ยอดจากการอบรมครูเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อ
พัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณตามหลัก
เศรษฐกิจพอเพียงและวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
(PAOR) 2) โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษเป็น
โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาได้พัฒนาครูโดยการวิจัย
แบบมีส่วนร่วมคือการกำหนดวิเคราะห์ เป้าหมายใน
การพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมและจริยธรรมโดยใช้
แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง 3) โรงเรียนวัดคู้วารี (อำพัน
อุปถัมภ์) เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาได้พัฒนา
ครูให้บูรณาการการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตาม
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 แนวทางการพัฒนานักเรียน ผลการ
วิเคราะห์แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนของ
ครูที่เข้าร่วมวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

1.2.1 โรงเรียนจ่านกร้อง การจัดการ
เรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนพบว่าครูผู้สอน มีแนวทาง
การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาอังกฤษชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง Be smart, Don't smoke
โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้
(4MAT) วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การเป็นลูกที่ดีตามหลักทศ
6 โดยใช้สถานการณ์และการใช้ปัญหาเป็นฐาน
ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง ลดภาวะโลกร้อนตาม
แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้สถานการณ์
ปัญหาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.2.2 โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษ
การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนพบว่าครูผู้สอน
มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง
พลเมืองดีโดยใช้การจัดการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม
ด้านความรับผิดชอบตามหลักจิตตปัญญาศึกษา
วิชาภาษาไทยและกิจกรรมฐานคุณธรรมชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง การอ่านในชีวิตประจำวัน
โดยการเสริมสร้างคุณธรรมด้านความอดทนโดย
จัดการเรียนรู้ตามหลักจิตตปัญญาศึกษาและหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเสริมสร้าง
คุณธรรมด้านความอดทนโดยจัดการเรียนรู้ตามหลัก
จิตตปัญญาศึกษาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง

1.2.3 โรงเรียนวัดคู้วารี (อำพัน
อุปถัมภ์) การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนพบว่า
ครูผู้สอนมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ในการ
เสริมสร้างวินัยในตนเองสำหรับเด็กปฐมวัยโดยการ
จัดกิจกรรมเข้าแถว การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้าง
ระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดย
ใช้กระบวนการ APDCRH การจัดกิจกรรมการ
เรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดย
เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และประเมินผลงาน
ตามสภาพจริง

**2. ผลการพัฒนาครู และผลการพัฒนา
นักเรียน** การดำเนินการพัฒนาครู และการ
ดำเนินการพัฒนานักเรียน ปรากฏผลดังนี้

2.1 ผลการพัฒนาครู การดำเนินการ
พัฒนาครูก่อให้เกิดผลและความเปลี่ยนแปลงกับครู
นักวิจัย ดังนี้

2.1.1 ด้านความรู้ความเข้าใจของครู
นักวิจัยในโรงเรียนเครือข่าย พบว่าส่วนใหญ่ครูมี
ความรู้ความเข้าใจในการวิจัยในชั้นเรียน และการนำ
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักจิตต

ปัญหาศึกษาไปบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.1.2 ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ พบว่าครูส่วนใหญ่สามารถออกแบบแนวทางการพัฒนานักเรียน เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนเพื่อพัฒนานักเรียน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงทดลอง และการจัดทำรายงานการวิจัย

2.1.3 ด้านการพัฒนาตนเองและการเป็นเครือข่ายวิจัย ครูนักวิจัยได้สะท้อนความคิดเห็นว่า การเข้าร่วมวิจัยในโครงการทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะพัฒนาตนเอง มีความมั่นใจในการทำงาน และได้สร้างเครือข่ายระหว่างเพื่อนครู เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

2.2 ผลการพัฒนานักเรียน การดำเนินการพัฒนานักเรียนของครูนักวิจัย ปรากฏผลดังนี้

2.2.1 โรงเรียนจ่านกร้อง พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน นักเรียนมีกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในเกณฑ์ดี

2.2.2 โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษ พบว่าผลการประเมินตนเองของนักเรียน โดยภาพรวมพบว่า ส่วนใหญ่นักเรียนมีความรับผิดชอบอยู่ในระดับดี มีความสุขในการเรียน กล้าแสดงออก มีสติ และเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์

2.2.3 โรงเรียนวัดคู้วารี (อัมพวันอุปถัมภ์) พบว่านักเรียนมีวินัยเพิ่มขึ้น นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและมีความสามารถมากขึ้น อาทิ มีการวางแผนปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน การรู้จักปรับปรุงแก้ไขตนเอง การดักเตือนเพื่อน และการช่วยเหลือกันเป็นอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

3. ผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา การดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาครูและนักเรียนสามารถสรุปและสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียน ได้ดังนี้ 1) ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญและมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาครู

ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ สร้างความเข้าใจ นิเทศติดตาม และจัดเวทีสะท้อนผลการเรียนรู้ของครู 2) ครูนักวิจัยต้องมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและมีเป้าหมายในการพัฒนานักเรียน โดยกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนพัฒนานักเรียน ดำเนินการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลและรายงานผลการพัฒนานักเรียน 3) สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นเครือข่ายวิจัยการศึกษามีหน้าที่ 4 ประการ ได้แก่ เป็นผู้ประสาน ให้คำแนะนำ นิเทศติดตาม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับครูนักวิจัย

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียน ด้านแนวทางการพัฒนาครูพบว่า ผู้บริหารใช้แนวทางในการพัฒนาครูโดยการสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกัน นิเทศติดตาม และจัดประชุมเพื่อประเมินผลการพัฒนา และสถาบันอุดมศึกษาในฐานะเครือข่ายหลักมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาครู โดยทำหน้าที่ประสานงาน ให้คำแนะนำให้ความรู้ นิเทศติดตามและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูนักวิจัย โดยคณะศึกษาศาสตร์ได้จัดกิจกรรมการพัฒนาตามความต้องการของครู และเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดเวทีสำหรับครูในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะในการพัฒนานั้นควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการครู อันจะทำให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ในหลายลักษณะ อาทิ การฝึกอบรม การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ โดยการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ทั้งการอบรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดเครือข่ายโดยใช้การจัดการความรู้ ดังที่วิจารณ์ พานิช (2549) กล่าวถึงเครือข่ายว่า เครือข่ายมีองค์ประกอบที่สัมพันธ์แบบกึ่งอิสระ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน สมาชิกเครือข่ายมาเชื่อมโยงกันเพราะมีเป้าหมายอุดมการณ์ร่วมกัน และการเชื่อมโยงกันเป็น

เครือข่ายจะเกิดพลังทวีคูณ และเกิดผลเสริมพลังต่อสมาชิกแต่ละองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) เรื่องรายงานการสังเคราะห์ผลการวิจัยในโครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งพบว่า สถาบันผลิตครูมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาครู ได้แก่ การประสานงาน การฝึกอบรมและพัฒนาให้ความรู้ การนิเทศติดตามให้คำปรึกษา แนะนำทางวิชาการ สำหรับการพัฒนาครูของผู้บริหารโรงเรียนนั้นจะเป็นการพัฒนาตามเป้าประสงค์ของโรงเรียน

ด้านแนวทางการพัฒนานักเรียน พบว่าครูได้ใช้กระบวนการวิจัยในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ วิเคราะห์ปัญหาผู้เรียนและสิ่งที่ต้องการพัฒนา การวางแผนและกำหนดแนวทางกิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียน โดยบูรณาการหลักจิตตปัญญาศึกษา หรือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ และรายงานผลการพัฒนานักเรียน ทั้งนี้เพราะในการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพนั้นควรต้องดำเนินการพัฒนาให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้เรียน และบริบทของสถานศึกษาที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ และกระบวนการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) เรื่องรายงานการสังเคราะห์ผลการวิจัยในโครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งพบว่าโรงเรียนและครูที่เข้าร่วมเครือข่ายมีบทบาทหน้าที่ดังนี้ ค้นหาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ร่วมกับสถาบันผลิตครูในการศึกษานวัตกรรม/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดำเนินการใช้นวัตกรรม/กิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียน ประเมินผลและปรับปรุงต่อไป

2. ผลการพัฒนาครูและนักเรียน ด้านผลการพัฒนาครู พบว่าครูมีความรู้ความเข้าใจในการ

วิจัยในชั้นเรียน และมีความเข้าใจการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักจิตตปัญญาศึกษาไปบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูส่วนใหญ่ใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาผู้เรียน โดยวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ ออกแบบแนวทาง กิจกรรมเพื่อพัฒนานักเรียน เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินผล การเรียนรู้ และจัดทำรายงานการวิจัย ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากสถาบันอุดมศึกษา (คณะศึกษาศาสตร์) และผู้บริหารสถานศึกษาได้กำหนดเป้าหมาย และแนวทางดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การประชุมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ การนิเทศติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลือ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนความคิด จึงทำให้ครูได้รับการพัฒนาผ่านการฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเองและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ด้านผลการพัฒนานักเรียน พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูง นักเรียนมีกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในเกณฑ์ดี มีความรับผิดชอบอยู่ในระดับดี มีความสุขในการเรียน กล้าแสดงออก มีวินัยเพิ่มขึ้น มีทักษะและมีความสามารถมากขึ้น อาทิ มีการวางแผนปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน การรู้จักปรับปรุงแก้ไขตนเอง การตกเตือนเพื่อน และการช่วยเหลือกันเป็นอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ทั้งนี้เพราะครูได้จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีการเรียนรู้ อาทิ 4 MAT การเรียนรู้ที่ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเป็นทั้งแนวคิดและวิธีการปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ มุ่งพัฒนาจากภายใน ให้เกิดการตระหนักรู้ และเกิดปัญญา โดยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ การฝึกปฏิบัติจนสามารถเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการเรียนรู้ตนเอง ทั้งในด้านความคิด ความรู้ และคุณธรรม

รวมทั้งครูได้การวิจัยในการพัฒนานักเรียน ซึ่งการวิจัยเป็นกระบวนการค้นหาคำตอบที่เป็นระบบ เชื่อถือได้ ครูสามารถใช้กระบวนการ วิจัย ควบคู่ไปกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา หรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน กระบวนการวิจัย จะช่วยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผูกกระบวนการ คิด การจัดการ การวิเคราะห์หาคำตอบ รวมทั้งการพัฒนาตนเองของครูให้มีทักษะกระบวนการวิจัยและพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการวิจัยของ คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาการศึกษาใน ด้านการผลิตงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้จาก กระบวนการวิจัย โดยร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษา ในการผลิตงานวิจัยที่มีคุณภาพ 2 ประเภท คือ การ ผลิตงานวิจัยที่เป็นผลงานของสถาบันอุดมศึกษา และการผลิตงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน โดยมี กลยุทธ์การวิจัยในด้านนี้ที่สำคัญกลยุทธ์หนึ่งคือ การสร้างระบบพี่เลี้ยงนักวิจัยการศึกษาในเครือข่าย วิจัยการศึกษา (คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาการศึกษา, 2553)

3. ผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาครู และนักเรียน พบว่าได้ใช้วิธีการให้ความรู้ความ เข้าใจ การนิเทศ และจัดให้มีโอกาสในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครู ทำให้ครูได้เรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในโรงเรียนและเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน อันทำให้ เกิดเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยและโรงเรียน ซึ่ง ช่วยให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนา นักเรียนได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการ วิจัยของสมบัติ นพรักและคณะ (2552) ที่พบว่า กลยุทธ์การขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ของนักเรียน ได้แก่ กลยุทธ์การมีส่วนร่วม กลยุทธ์การเสริมพลัง กลยุทธ์การนิเทศติดตามและ กลยุทธ์การจัดการความรู้ซึ่งทำให้นักเรียนมี คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ ด้านคุณธรรมและ ด้านสังคมอยู่ในระดับดีมีจำนวนเพิ่มขึ้น และ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (2547) ได้กล่าวว่า การ

ทำเครือข่ายให้แข็งแรงต้องอาศัยระบบพัฒนา สมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ผ่านระบบการ เรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในรูปแบบของการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนา และที่สำคัญ คือ การ เรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไป ใช้

1.1 การดำเนินการวิจัยครั้งนี้พบว่าการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติการวิจัยของครู นักวิจัยทำให้ครูที่อยู่ในโรงเรียนต่างกันได้เรียนรู้ ร่วมกันทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีของโรงเรียนต่างๆ ดังนั้นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้จึงควรมีการจัด กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนอย่าง ต่อเนื่อง

1.2 การวิจัยครั้งนี้พบว่าครูได้มีการบูรณา การการจัดกิจกรรมในหลายลักษณะ อาทิ แนวคิด จิตตปัญญาการศึกษา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ การสอนแบบ 4 MAT และใช้กระบวนการ วิจัยและพัฒนา ซึ่ง ครูผู้สอนที่สนใจสามารถนำแนวทางดังกล่าวไป ประยุกต์ใช้ในการพัฒนานักเรียนได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับเครือข่ายวิจัย การศึกษา

2.1 เครือข่ายวิจัยการศึกษาควรมี กิจกรรมพัฒนาสมาชิกในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้ง ในด้านการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการและการประกันคุณภาพการศึกษา ในลักษณะการให้ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.2 ควรมีการจัดทำชุมชนนักปฏิบัติครู เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูในลักษณะ F to F (Face to Face) และทาง ICT Blog

เอกสารอ้างอิง

- กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2553). *แผนนำทางวิจัยการศึกษา, 2553-2562 Roadmap for Educational Research, 2010-2019*. กรุงเทพฯ : ไอคอนพรินติ้ง.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. (2547). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- วิจารณ์ พานิช. (2549). *KM วันละคำ : จากนักปฏิบัติ KM สู่นักปฏิบัติ KM เรียงร้อยถ้อยคำ "การจัดการความรู้" ที่ลึกกว่าถ้อยคำ*. สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- สมบัติ นพรักและคณะ. (2552). *กลยุทธ์การพัฒนาและการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโดยใช้เครือข่ายวิจัยการศึกษา: ภาคเหนือตอนล่าง*. วารสารคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 11 (2); 1-18.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *รายงานการสังเคราะห์ผลการวิจัยในโครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน*. กรุงเทพฯ : 프리ทวานกราฟฟิค
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561)*. กรุงเทพฯ : 프리ทวานกราฟฟิค